

Tadeusz Rymarz

Poziom otwartości interpersonalnej wiejskiej młodzieży we wczesnej fazie okresu dorastania

---

Nauczyciel i Szkoła 3-4 (24-25), 144-151

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Tadeusz Rymarz

Poziom otwartości interpersonalnej wiejskiej młodzieży we wczesnej fazie okresu dorastania

Wstęp

Wiek dorastania jest szczególnym okresem w życiu człowieka, stanowi etap ważnych zmian rozwojowych, w wyniku których następuje proces przeobrażenia się dziecka w osobę dorosłą. W stosunkowo krótkim czasie zachodzą radykalne zmiany anatomiczno-fizjologiczne i psychiczne, które umożliwiają spełnianie zadań człowieka dorosłego - zadań prokreacyjnych i zawodowo-społecznych.

Psycholodzy zwracają uwagę na dość silnie różnicujący cały okres dorastania czynnik wieku. Spowodowało to próby jego podziału na podokresy, fazy czy stadia. Procesy towarzyszące dojrzewaniu płciowemu, stanowią istotną przesłankę do wyodrębnienia w ramach wieku dorastania odrębnego stadium zwanego wczesną adolescencją. Pojęcie to w polskiej terminologii jest odpowiednikiem wczesnej fazy okresu dorastania bądź średniego wieku szkolnego, jest to okres między 12 a 15 rokiem życia¹.

Proces dorastania obejmuje całokształt życia psychicznego, następują istotne przekształcenia w poszczególnych procesach psychicznych oraz strukturze osobowości.

W sferze emocjonalno-motywacyjnej przemiany ujawniają się w treści, dynamice oraz ekspresji przeżyć uczuciowych, jak również w formowaniu się nowych rodzajów motywacji zorientowanej na aktywność poznawczą i społeczną. W zakresie społecznego funkcjonowania, dokonujące się zmiany wyrażają się w odmiennym niż w poprzednich fazach rozwojowych charakterze stosunków społecznych z dorosłymi, dążeniem do osiągnięcia niezależności od rodziców, rozszerzaniem i zacieśnianiem kontaktów interpersonalnych z rówieśnikami własnej i odmiennej płci, podejmowaniem nowych zadań i ról społecznych oraz decyzji o wyborze dalszej drogi kształcenia i zdobywania zawodu. Powstaje silna potrzeba uczestniczenia w grupie rówieśniczej oraz pragnienie posiadania kogoś bliskiego i serdecznego, z kim można by się nie tylko spotkać, ale także dzielić

---

¹ Obuchowska J., *Adolescencja*, w: *Psychologia rozwoju człowieka*, red. Horwas-Napirała B., Trempała J., Warszawa 2000, t. 2, s. 166; Brzezińska A., *Społeczna psychologia rozwoju*, Warszawa 2000, s. 278.

swoimi radościami i smutkami, wymienić poglądy i ustalić wspólne stanowisko na tematy interesujące obydwie strony. Tym kimś staje się dobry kolega lub przyjaciel².

1. Otwartość jako forma komunikacji międzyludzkiej

Pojęcie otwartości w literaturze psychologicznej definiowane jest jako ujawnianie siebie, wyrażanie intymnych treści osobistych w formie przekazu werbalnego, bądź poprzez przekaz niewerbalny: uśmiech, przytulenie, odwrócenie głowy, grymas oraz paralingwistycznie - modulacja głosu, akcent³.

Otwartość jest specyficzną formą komunikacji międzyludzkiej, która polega na przekazywaniu drugiej osobie informacji o własnym ja - jak siebie postrzegam, co przeżywam w danej chwili, jak oceniam siebie i innych. To, czy ludzie z obcych sobie staną się bliskimi przyjaciółmi, zależy w dużym stopniu od tego w jakim zakresie pozwolą sobie na wzajemne poznanie, czy zdolni są do obojętnego odsłonięcia ważnych i intymnych treści osobistych. Stopień ujawniania siebie jest wskaźnikiem poziomu rozwoju wzajemnych stosunków i daje partnerom informacje w jakim zakresie wartościowe będzie utrzymywanie dalszych kontaktów ze sobą⁴.

Psycholodzy zwracają uwagę na różne aspekty otwartości interpersonalnej - głębokość, selektywność, zakres. Głębokość otwierania się uwarunkowana jest poziomem intymności przekazywanych informacji o sobie, wskazuje na stopień zaufania do partnera interakcji. Wskaźnikiem selektywności jest dobór osób, którym dana jednostka ujawnia się. Pojęcie zakresu otwartości dotyczy różnych dziedzin życia, w których partnerzy nawzajem odsłaniają się⁵.

Odkrywanie intymnych składników obrazu własnego ja bywa przeważnie trudne, gdyż oprócz tzw. stron mocnych obejmuje również słabe strony osoby ujawniającej się. Jednostka ujawniająca swoje intymne potrzeby, poglądy, dążenia i opinie oczekuje, że zobowiąże to rozmówcę do autentycznego, pozbawionego maski zachowania. Występuje w tej sytuacji tzw. norma odwzajemniania otwartości. Wzrost stopnia intymności wypowiedzi osoby inicjującej komunikację powoduje wzrost intymności zwierzeń rozmówcy.

² Zakrzewski J., Zadania rozwojowe w okresie dorastania, „Psychologia Wychowawcza” 1991, nr. 5, s. 387; Matczak A., Zarys psychologii rozwoju, Warszawa 2003, s. 227.

³ Derlega W., Chaikin A., Intymność i otwartość w stosunkach interpersonalnych, „Przegląd Psychologiczny” 1979, nr 2, s. 258.

⁴ Jasiński M., Otwartość w stosunkach interpersonalnych a zdrowie psychiczne, „Zdrowie Psychiczne” 1983, nr 1, s. 26.

⁵ Skarżyńska K., Ujawnianie siebie innym, „Studia Psychologiczne”, 1979, t. 17, s. 48.

Psychologowie humanistyczni podkreślają korzyści jakie płyną z faktu ujawniania się w relacjach międzyludzkich. Ich zdaniem otwartość jest objawem zdrowia psychicznego jednostki, jej dobrego przystosowania do środowiska społecznego. Natomiast niezdolność do odwzajemnienia otwartości w kontaktach z innymi ludźmi traktują jako jedną z istotnych przyczyn powstawania zaburzeń psychicznych.

Należy również zwrócić uwagę na negatywne konsekwencje otwartości⁶. W literaturze przedmiotu spotykamy obok poglądów, których autorzy zdecydowanie podkreślają wartość postawy otwartości w relacjach międzyludzkich, również liczne sprawozdania z badań, w których uzyskano negatywne korelacje między poziomem ujawniania się a przystosowaniem emocjonalno-społecznym czy zdrowiem psychicznym, bądź stwierdzono brak zależności między tymi zmiennymi. Wykazano, że wysoka otwartość może spowodować eksploatację i odrzucenie ze strony innych, utratę niezależności oraz ingerencję w wewnętrzne życie jednostki.

Dotychczasowe wyniki badań nie wyjaśniają w pełni tej złożonej, i ważnej z teoretycznego i praktycznego punktu widzenia problematyki. Istnieje zatem potrzeba podejmowania dalszych badań i analiz nad rolą i znaczeniem otwartości oraz jej psychologicznymi konsekwencjami w kontaktach międzyludzkich.

2. Metodologia badań

W literaturze psychologicznej spotykamy pewne przesłanki do wysunięcia przypuszczeń, że efektywne nawiązywanie i podtrzymywanie przez dorastającą młodzież interakcji międzyludzkich zależy w znacznym stopniu od poziomu jej otwartości interpersonalnej, zdolności do ujawniania własnego ja w kontaktach z rówieśnikami i osobami dorosłymi⁷. Jednakże wiele zagadnień szczegółowych dotyczących otwartości młodzieży w wieku dorastania wymaga dalszych badań i analiz. Pozostaje do wyjaśnienia wiele problemów związanych z ujawnianiem siebie w kontaktach międzyludzkich młodzieży wiejskiej.

Problem badań własnych, których wyniki prezentuję w niniejszym artykule ujmuję w formie następujących pytań:

- jaki jest zakres i treść informacji o sobie, przekazywanych partnerom interakcji z najbliższego otoczenia przez młodzież wiejską we wczesnej fazie okresu dorastania,

⁶ Samek T., Ryzyko otwartości, „Nowiny Psychologiczne” 1991, nr. 3-4, s. 45.

⁷ Niebrzydowski L., Płaszczyński E., Przyjaźń i otwartość w stosunkach międzyludzkich, Warszawa 1989, s. 144.

- czy istnieje istotna różnica w poziomie otwartości interpersonalnej między badanymi dziewczętami i chłopcami,

- w zakresie jakich kategorii tematycznych badana młodzież najchętniej ujawnia siebie oraz w zakresie jakich spraw unika zwierzania się innym, czy istnieją różnice w tym zakresie związane z płcią.

W celu uzyskania odpowiedzi na wyżej postawione pytania zastosowano Kwestionariusz ujawniania siebie S.M. Jourarda w opracowaniu polskim L. Niebrzydowskiego. Metoda ta umożliwiła diagnozę poziomu otwartości badanej młodzieży w zakresie sześciu kategorii spraw: 1 - własnych postaw wobec ludzi, zjawisk moralnych, religii; 2 - własnych zainteresowań; 3 - własnej nauki szkolnej; 4 - własnej osobowości (potrzeb, wartości); 5 - własnych spraw finansowych; 6 - własnego ciała i zdrowia.

Każda z wymienionych kategorii tematycznych przedstawiona jest w formie 10 twierdzeń. Osoby badane proszono o ustosunkowanie się do każdego twierdzenia kwestionariusza. Jeżeli respondent stwierdził, iż dana sprawa (kolejne twierdzenie) nie jest poruszana przez niego w rozmowach z daną osobą (wobec której badano ujawnianie się) wpisywał przy tym twierdzeniu znak „0”. Jeżeli określona sprawa była omawiana ogólnikowo z danym partnerem, badany zaznaczał to cyfrą 1. Jeżeli zaś dana sprawa była omawiana przez osoby badane szczegółowo i szczerze - odpowiednie twierdzenie oznaczano cyfrą 2.

Lista osób wobec których badani deklarowali ujawnianie swojego ja obejmowała: matkę, ojca, brata, siostrę, koleżankę, kolegę.

Badaniami objęto 62 osobową grupę wiejskiej młodzieży we wczesnej fazie okresu dorastania. Wśród badanych było 32 dziewczęta i 30 chłopców, wszyscy pochodzili z rodzin pełnych.

3. Analiza wyników badań

Spośród wszystkich informacji o sobie zawartych w systemie wiedzy jednostki, tylko część przekazywana jest innym osobom. To, ile i jakie informacje są ujawniane partnerom interakcji określa zakres jej otwartości w kontaktach międzyludzkich. Pojęcie zakres otwartości mieści w sobie zarówno jej szerokość (ilość przekazywanych informacji), jak też głębokość (jakość przekazywanych informacji o własnym ja - ich treść). Liczbowym wskaźnikiem zakresu otwartości jest suma punktów uzyskanych przez badaną osobę w zakresie wszystkich kategorii tematycznych oraz partnerów interakcji wobec których deklaruje otwartość.

Analiza statystyczna danych empirycznych ilustrujących zakres otwartości interpersonalnej badanej młodzieży wykazała, że średni poziom otwartości badanych chłopców wyrażający stosunek liczby zwierzeń deklarowanych przez nich

wobec wskazanych partnerów do maksymalnego wskaźnika ujawniania siebie możliwego do osiągnięcia w zastosowanym kwestionariuszu wynosi 33,25%. Oznacza to, że nie ujawnili oni wobec wskazanych w kwestionariuszu partnerów interakcji 66,75% informacji o własnym ja. Uzyskane dane wskazują, że zakres otwartości dziewcząt jest znacznie wyższy niż chłopców, wynosi 51,46% maksymalnego wskaźnika ujawniania siebie możliwego do uzyskania za pomocą zastosowanego kwestionariusza. Obliczone $\chi^2 = 4,68$ wskazuje, że istnieje statystycznie istotna różnica $p < 0,05$ między poziomem otwartości badanych dziewcząt i chłopców w stosunku do osób, wobec których otwartość była deklarowana.

Badane osoby ujawniały siebie w zakresie następujących grup kategorii informacji: własne postawy, własne zainteresowania, własna nauka szkolna, własna osobowość, własne sprawy finansowe oraz własne ciało i zdrowie.

Średnie wskaźniki poziomu otwartości (szerokość i głębokość) uzyskane przez badane osoby w zakresie wymienionych kategorii informacji przedstawia tabela 1.

Tabela 1.

Średnie zakresy otwartości w poszczególnych kategoriach tematycznych badanej młodzieży

Kategorie informacji o sobie	Średnie zakresy otwartości		Wartość χ^2	Poziom istotności
	chłopcy N = 30	dziewczęta N = 32		
Własne postawy	58,03	41,10	2,88	0,10
Własne zainteresowania	59,42	57,22	0,04	n.i.
Własna nauka szkolna	32,26	53,14	5,10	0,05
Własna osobowość	24,05	36,52	2,56	n.i.
Własne sprawy finans.	16,71	23,15	1,02	n.i.
Własne ciało i zdrowie	28,06	55,43	8,96	0,01

Z danych zamieszczonych w tabeli 1, wynika, że badana przez nas młodzież wiejska we wczesnej fazie okresu dorastania ujawnia siebie w zakresie wszystkich kategorii tematycznych uwzględnionych w kwestionariuszu Jourarda. Istnieją jednak znaczne różnice co do zakresu ujawniania się w zależności od kategorii udzielanych informacji o sobie, a także w zależności od płci badanych.

Badani chłopcy wykazują najwyższy poziom otwartości w zakresie własnych zainteresowań i upodobań oraz własnych postaw wobec różnych zjawisk społeczno-moralnych. W mniejszym stopniu deklarują oni gotowość do informowania partnerów interakcji w sprawach związanych z nauką szkolną (32,26%) oraz własnym ciałem i zdrowiem (28,06%). Najniższy wskaźnik ujawniania siebie uzyskali w zakresie informacji o swojej osobowości (24,05%) i swoich sprawach

finansowych (16,71%). Istnieje statystycznie istotna różnica pomiędzy zakresem otwartości interpersonalnej badanych chłopców w sprawach dotyczących postaw i zainteresowań a pozostałymi kategoriami informacji o sobie.

Najwyższy wskaźnik otwartości interpersonalnej dziewczęta osiągnęły w kategoriach tematycznych określanych jako zainteresowania (57,22%), ciało i zdrowie (55,43%) oraz nauka szkolna (53,14%). W zakresie ujawniania przez dziewczęta powyższych kategorii informacji o sobie nie ma statystycznie istotnej różnicy. Stosunkowo często przekazują one partnerom rozmowy informacje o własnych postawach. Średni wskaźnik ich otwartości w tym zakresie wynosi 41,10%. Kategorie spraw z których badane dziewczęta ujawniały się najrzadziej dotyczą problemów własnej osobowości oraz spraw finansowych.

Badana młodzież deklaruwała zakres ujawniania siebie wobec następujących osób: matki, ojca, siostry, brata, koleżanki, kolegi.

Średnie zakresy deklarowanego ujawniania siebie wobec poszczególnych partnerów przedstawiono w tabeli 2

Tabela 2

Zakresy otwartości badanej młodzieży w zależności od partnera interakcji

Partner interakcji	Średnie zakresy ujawniania siebie		Wartość χ^2	Poziom istotności
	chłopcy N = 30	dziewczęta N = 32		
Matka	37,04	50,01	2,56	n.i.
Ojciec	32,15	28,66	0,18	n.i.
Siostra	27,58	47,31	5,20	0,05
Brat	31,76	30,24	0,01	n.i.
Koleżanka	33,43	54,17	4,90	0,05
Kolega	46,27	35,93	1,36	n.i.

Analiza danych przedstawionych w tabeli 2 wskazuje, że deklarowany przez młodzież wiejską we wczesnej fazie okresu dorastania zakres otwartości zależy od partnera interakcji. Chłopcy w największym zakresie ujawniają siebie wobec kolegi (46,27%), matki (37,04%) i koleżanki (33,43%). W stosunku do ojca poziom ich otwartości jest nieco niższy. Średni wskaźnik zakresu ujawniania się chłopców wobec ojca wynosi 32,15%. Stosunkowo niechętnie przekazują oni informacje o sobie bratu i siostrze. Różnica między średnim poziomem otwartości chłopców wobec kolegi i siostry jest statystycznie istotna, $p < 0,05$. W przypadku pozostałych partnerów, różnice w zakresie ujawniania się wobec nich, są statystycznie nieistotne.

Dziewczęta deklarują najwyższy poziom ujawniania się koleżance (54,17%), matce (50,01%) i siostrze (47,31%), natomiast najmniejszą otwartość wykazują wobec brata i ojca.

W stosunku do dwóch partnerów interakcji - siostry i koleżanki, różnice mię-

dzy zakresem otwartości badanych chłopców i dziewcząt są istotne statystycznie. Zarówno chłopcy jak i dziewczęta w większym zakresie ujawniają się wobec matki niż wobec ojca. Dziewczęta znacznie więcej niż chłopcy przekazują informacji o sobie matce, w mniejszym zakresie niż chłopcy ujawniają się wobec ojców. Stwierdzone różnice nie są statystycznie istotne.

4. Dyskusja wyników

Badania, których wyniki przedstawiliśmy, stanowią próbę analizy otwartości interpersonalnej wiejskiej młodzieży we wczesnej fazie okresu dorastania. Przedstawione dane dotyczą - najogólniej biorąc - zakresu wiedzy o sobie, jaki młodzież ta ujawnia osobom z najbliższego otoczenia, bliskim emocjonalnie.

W świetle analizy zebranego materiału empirycznego zakres otwartości dziewcząt jest wyższy niż chłopców, różnica jest statystycznie istotna. Zaobserwowana przez nas większa otwartość dziewcząt potwierdza to, co w tym zakresie sugerują wyniki badań innych autorów⁸.

Wskazują oni także na większą otwartość kobiet jako jednostek na ogół mniej od mężczyzn zahamowanych i zachowujących się bardziej spontanicznie w kontaktach międzyludzkich.

Istnieją znaczne różnice co do zakresu ujawniania się badanej młodzieży w zależności od kategorii udzielanych informacji o sobie. Wyniki badań pozwalają na sformułowanie tezy o tym, że takie kategorie informacji jak postawy, zainteresowania, sprawy związane z nauką szkolną są zarówno przez dziewczęta jak i chłopców w znacznym zakresie ujawniane innym osobom. Natomiast problemy związane z osobowością, sprawy finansowe i dotyczące własnego ciała i zdrowia to kategorie, w zakresie których badana młodzież ujawnia się na niższym poziomie.

Zwracają uwagę wyniki dziewcząt świadczące o stosunkowo znacznej otwartości w sprawach własnego ciała i zdrowia. Można przypuszczać, że uwarunkowane jest to w pewnym zakresie licznymi problemami związanymi z dojrzewaniem dziewcząt i dlatego często wracają do tematu własnego zdrowia w kontaktach z osobami zaufanymi.

Zaobserwowane w naszych badaniach nad otwartością interpersonalną wiejskiej młodzieży we wczesnej fazie okresu dorastania tendencje wydają się być zgodne z odkrytą przez psychologów prawidłowością, że w najwyższym stopniu ujawniane są informacje o sobie dotyczące relacji „ja – świat”, a więc postawy, zainteresowania, nauka szkolna. Natomiast informacje zaliczane do grupy

⁸ Skarżyńska K., Ujawnianie siebie innym, „Studia Psychologiczne 1979, t. 17, s. 48; Niebrzydowski L., Płaszczynski E., Przyjaźń i otwartość w stosunkach międzyludzkich, Warszawa 1989, s. 144.

bardziej osobistych, oderwanych od świata zewnętrznego, bardziej intymne jak własna osobowość, ciało i zdrowie ujawniane są w mniejszym zakresie.

Ze względu na to, że badaniami objęto stosunkowo niewielką grupę osób, ich wyniki nie upoważniają do szerszych uogólnień. Niemniej jednak zaprezentowany materiał rozszerza dotychczasową wiedzę psychologiczną z zakresu otwartości interpersonalnej młodzieży wiejskiej we wczesnej fazie okresu dorastania. Stanowi materiał badawczy z którym można by porównać wyniki badań podjętych w tym zakresie przez innych autorów.

Bibliografia:

1. Brzezińska A., Społeczna psychologia rozwoju, Warszawa 2000.
2. Derlega W., Chaikin A., Intymność i otwartość w stosunkach interpersonalnych, „Przegląd Psychologiczny” 1979, nr. 2.
3. Jasiołkowski M., Otwartość w stosunkach interpersonalnych a zdrowie psychiczne, „Zdrowie Psychiczne” 1983, nr 1.
4. Matczak A., Zarys psychologii rozwoju, Warszawa 2003.
5. Niebrzydowski L., Płaszczyński E., Przyjaźń i otwartość w stosunkach międzyludzkich, Warszawa 1989.
6. Obuchowska J., Adolescencja, w: Psychologia rozwoju człowieka, red. Harwas-Napierała B., Trempała J., Warszawa 2000, t. 2.
7. Samek T., Ryzyko otwartości, „Nowiny Psychologiczne” 1991, nr 3-4.
8. Skarżyńska K., Ujawnianie siebie innym, „Studia Psychologiczne” 1979, t. 17.
9. Zakrzewski J., Zadania rozwojowe w okresie dorastania, „Psychologia Wychowawcza” 1991, nr. 5.

Summary:

The results of the research which are presented in the hereby article, are an attempt to assess the level of interpersonal openness of country young people in an earlier phase of their adolescence period. The show how much they are prepared to reveal about themselves to people who are part of their closest environment and who are emotionally close to them.

In the light of analysis of the collected empirical material the scope of girls' openness is higher than boys', the difference is statistically essential.